Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp─ VNS 2/2024 vp

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025—2028

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025—2028 (VNS 2/2024 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 23.5.2024.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Jyri Inha, valtiovarainministeriö
- maatalousneuvos Esa Hiiva, maa- ja metsätalousministeriö
- talousjohtaja Matti Hyytinen, maa- ja metsätalousministeriö
- luonnonvaraneuvos Heikki Piiparinen, maa- ja metsätalousministeriö
- talousjohtaja Jutta Petäjä, Luonnonvarakeskus
- maatalousjohtaja Johan Åberg, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- keskusliiton puheenjohtaja Mats Nylund, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf
- talouspoliittinen asiantuntija Emil Lemström, Metsäteollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Maanmittauslaitos
- Metsähallitus
- Ruokavirasto
- Kalatalouden Keskusliitto
- Bioenergia ry
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- Koneyrittäjät ry
- Pro Vege ry
- ProAgria Keskusten Liitto ry
- Sahateollisuus ry
- Suomen Ammattikalastajaliitto SAKL ry
- Suomen Hippos ry
- Suomen Kalankasvattajaliitto ry

Valmis
5.2

- Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Suomen Metsästäjäliitto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Maatalouden ja ruoantuotannon toimintaedellytykset

Julkisen talouden suunnitelmassa lähtökohtana on hallituksen tavoite vakauttaa julkisen talouden velkasuhde vuoteen 2027 mennessä. Hallitus on myös sitoutunut pitämään julkisen talouden alijäämän vuonna 2024 alle 3,5 prosentissa. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi hallitus tekee välttämättömiä toimia julkisen talouden tasapainottamiseksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että maatalouden merkitys osana huoltovarmuutta ja yhteiskunnan strategista ydintä on tunnistettu siten, ettei leikkauksia ole kohdennettu ruoantuotantoon. Huoltovarmuuden kannalta on välttämätöntä turvata edellytykset maatalouden päätehtävästä eli ruoantuotannosta huolehtimiseen. Maataloustukien kohdentamisella vaikutetaan keskeisesti myös kuluttajien ruokakorin hintaan. Valiokunta katsoo, että maatalouspolitiikan ja -tuottajien merkitystä kansallisen huoltovarmuuden ja ruokaturvan kannalta tulee myös julkisessa keskustelussa nostaa nykyistä vahvemmin esille.

Maa- ja metsätalousministeriön pääluokan määrärahat ovat kehyskaudella keskimäärin 2,6 miljardia euroa vuosittain. Määrärahoista maa- ja elintarviketalouden osuus on kehyskauden lopussa 70 prosenttia, maaseudun kehittämisen 16 prosenttia, luonnonvaratalouden 7 prosenttia ja muiden pääluokan lukujen osuus 7 prosenttia. Pääosa eli noin 90 prosenttia maaseudun kehittämisen sekä maa- ja elintarviketalouden määrärahoista liittyy vuoden 2023 alusta käyttöön otettuun Suomen CAP-suunnitelman 2023—2027 toimeenpanoon. Maatilojen kokonaistuotoista tuet ovat muodostaneet viime vuosina keskimäärin noin 30 prosenttia, joten niiden merkitys taloudellisena turvaverkkona on edelleen merkittävä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että maatalouden kannattavuustilanne on edelleen erittäin heikko. Tilastokeskuksen kevään 2024 tietojen mukaan maatalouden yrittäjätulo alenee ennakoitua enemmän vuonna 2023. Tarkentuneiden ennakkotietojen mukaan kehnon satovuoden 2023 ja vuonna 2022 maksettujen kriisitukien poistumisen seurauksena maatalouden yrittäjätulon arvioidaan supistuvan liki 23 prosenttia edellisvuodesta. Vuonna 2023 maatilojen keskimääräinen yrittäjätulo on Luonnonvarakeskuksen ennusteen mukaan 16 500 euroa. Kuitenkin Luonnonvarakeskuksen mukaan Suomessa maksettiin vielä vuonna 2020 noin 60 miljoonaa euroa pinta-alaperusteisia tukia maatiloille, joilla ei ole ollut lainkaan tuloja maataloustuotteista tai peltojen vuokrauksesta. Valiokunta pitää hallitusohjelmassa esitetyn mukaisesti tärkeänä, että kansallisen huoltovarmuuden turvaamiseksi tukia kohdennetaan erityisesti ruoantuotantoon.

Hallitusohjelmaan sisältyvän vision mukaan ruoantuotanto Suomessa on kannattavaa ja elintarvikevienti kaksinkertaistunut. Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy myös työllisyys- ja kasvutoimia Suomen talouden kestävän kasvun saavuttamiseksi. Maa- ja elintarvike- sekä

biotaloussektorin huoltovarmuuteen ja viennin edistämiseen kohdennetaan 10 miljoonaa euroa vuodessa vuodesta 2025 lukien. Elintarvikesektori on Suomen neljänneksi suurin toimiala, joka työllistää suoraan lähes 40 000 työntekijää ja epäsuorasti joka kahdeksannen suomalaisen eli yli 340 000 henkilöä. Suomessa raaka-aineiden kotimaisuusaste on erittäin korkea (82 prosenttia) ja elintarvikeviennin arvonlisästä noin 72 prosenttia jää Suomeen. Suomessa elintarvikkeiden kauppatase on kuitenkin alijäämäinen, ja Suomen viennin kasvusta huolimatta esimerkiksi Ruotsin vienti on arvoltaan viisinkertainen ja Tanskan jopa kymmenkertainen Suomen elintarvikevientiin verrattuna. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää edellä mainittua julkisen talouden suunnitelman määrärahaa viennin edistämiseen erittäin tarpeellisena ruoka-alan kasvuohjelman toimenpiteiden toteuttamiseksi.

Ruokaviennin edistämisen lisäksi riittävällä TKI-rahoituksella voidaan vauhdittaa elintarvikealalle syntyviä innovaatioita ja investointeja, jotka kasvattavat alan arvonlisää ja työllisyyttä. T&K-toimintaan kohdennetaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla lisäystä kehyskaudella keskimäärin noin 7 miljoonaa euroa vuodessa, josta 4 miljoonaa euroa kohdennetaan biotalouden T&K-toiminnan tukemiseen ja keskimäärin noin 3 miljoonaa euroa tutkimuslaitosten post doc -ohjelmaan. Valiokunnan saamissa lausunnoissa on korostettu, että kotimaisen elintarviketeollisuuden kilpailukyvyn vahvistaminen edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista viennin edistämiseen ja käytännössä myös esimerkiksi ruokasektorin osuuden kasvattamista Suomen Akatemian ja Business Finlandin rahoituksesta. Julkisilla T&K-panostuksilla mahdollistetut elintarvikesektorin tuotekehityspalvelut sekä tutkimuslaitosten perustutkimus ja soveltavassa tutkimuksessa syntyvät innovaatiot luovat edellytykset uusien innovaatioyritysten syntymiselle sekä yrityskentän omalle innovaatiotoiminnalle. Erityinen huomio T&K-rahoituksessa on laitettava tutkimuksen kaupallistamiseen.

Maa- ja metsätalousvaliokunta kiinnittää maatalouden tulevaisuuden turvaamisen näkökulmasta huomiota viljelijöiden ikääntymiseen. Tilastokeskuksen mukaan maanviljelijöiden keski-ikä oli Suomessa 53 vuotta vuonna 2021, kun se vielä vuonna 2000 oli 47 vuotta. Saman ajanjakson aikana yli 65-vuotiaiden viljelijöiden osuus kaikista viljelijöistä on kasvanut siten, että vuonna 2021 jo lähes joka viides viljelijä oli yli 65-vuotias. Maatilojen sukupolvenvaihdosten kannalta ammatillisen koulutuksen 100 miljoonan euron leikkaus aikuisten osalta voi osaltaan vaikeuttaa tilannetta ja heikentää maaseutuyrittäjyyden houkuttelevuutta ja osaavan työvoiman saatavuutta. Alkutuotannon kenties tärkein tuotannontekijä on osaava ja hyvinvoiva työvoima, ja ammatillisella koulutuksella on keskeinen merkitys myös maa- ja metsätalousalan tulevaisuuden kannalta. Luonnonvara-ala on kallista koulutusta, koska se vaatii opetukseen laajoja tukirakenteita, kuten opetusmaatiloja, -puutarhoja ja -metsiä. Käytännönläheinen ala vaatii myös pienryhmäopetusta. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että luonnonvara-alan koulutus pystyy vastaamaan maa- ja metsätalousalan tarpeisiin ja toimintaympäristön muuttuneisiin vaatimuksiin.

Maaseudun kehittäminen

Hallitusohjelman taloudellisia päätöksiä koskevan liitteen B mukaisesti Suomen CAP-suunnitelmaa muutetaan siten, että kansallista rahoitusosuutta vähennetään vuosina 2025—2027 yhteensä 137,5 miljoonaa euroa julkisen talouden vahvistamiseksi. Tämän vähennyksen kohteeksi on määritetty alueellinen ja paikallinen maaseudun kehittäminen. Maa- ja

metsätalousvaliokunta kiinnitti vuosien 2024—2027 julkisen talouden suunnitelmasta antamassaan lausunnossa (MmVL 11/2023 vp — VNS 1/2023 vp) huomiota siihen, että lähtökohtaisesti kansallisesta vastinrahasta leikkaaminen pienentää samalla myös Suomen EU-rahoitussaantoa. Valiokunta katsoi, että kansallisen rahoitusosuuden vähennykset tulee suunnitella huolellisesti siten, että niiden vaikutukset EU-rahoitussaantoon ovat mahdollisimman pienet.

Vuosien 2025—2028 kehyksissä tehdään kansallisen rahoitusosuuden määrärahasiirtoja maa- ja metsätalousministeriön momenttien sisällä kyseisten vuosien kokonaismäärärahojen ja vuosien 2021—2027 kokonaisrahoituksen rajoissa. Määrärahojen siirrot ja vuoden 2022 talousarvioon sisältyvän kansallisen rahoitusosuuden uudelleenbudjetointi mahdollistavat osaltaan hallitusohjelman säästön mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti maaseudun kehittämisedellytyksiä ja elinvoimaisuuden turvaamista ajatellen. Lisäksi voidaan varmistaa komission kanssa sovittujen CAP-suunnitelman tavoitteiden saavuttaminen ja CAP-suunnitelman EU-rahoituksen täysimääräinen tuloutus. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että hallitusohjelman säästön toteuttamiseksi on löydetty tarkoituksenmukainen ja kohtuullinen ratkaisu.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa erityisesti energian saannin ja elintärkeiden verkkojen toimintavarmuuden merkitystä maaseudulla. Uudistamalla energiajärjestelmää ja tukemalla hajautettua energiantuotantoa voidaan parantaa normaali- ja poikkeusaikojen energiaturvallisuutta ja huoltovarmuutta. Syksyllä 2022 laaditussa valtioneuvoston huoltovarmuusselonteossa todettiin, että tavoite ajaa alas polttoon perustuva energiantuotantokapasiteetti on huoltovarmuuden kannalta osin ongelmallinen, sillä erityisesti lämmöntuotannossa poltolle on lyhyellä aikavälillä olemassa vain rajoitetusti vaihtoehtoja. Tässä yhteydessä valiokunta nostaa erityisesti esiin turpeen merkityksen energiahuollossa, kasvualustoina ja kotieläintuotannon kuivikkeina.

Metsien kestävä hoito ja käyttö

Julkisen talouden suunnitelman mukaan luonnonvaratalouden tavoitteena on uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hoito ja käyttö sekä niihin liittyvien riskien hallinta. Metsäsektorilla on Suomessa merkittävä kansantaloudellinen vaikutus, ja etenkin Itä- ja Keski-Suomessa metsätalouden ja -teollisuuden aluetaloudellinen merkitys on hyvin suuri. Metsien kasvun edistäminen on välttämätöntä puuraaka-aineen saannin turvaamisen, metsien hiilensidonnan ja monimuotoisuusarvojen yhteensovittamiseksi ja puupohjaisen biotalouden kehityspotentiaalin turvaamiseksi. Valiokunta toteaa, että avainasemassa ilmaston lämmetessä on metsien terveys ja tähän liittyvien riskien hallinta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä metsien alkuvaiheen kehitykseen, jolla voidaan parantaa metsän tuhonkestävyyttä ja hiilensidontaa sekä varmistaa korkealaatuisen puuraaka-aineen saanti jatkossakin. Metsätalouden kannustejärjestelmillä on keskeinen merkitys edistettäessä aktiivista ja oikeaan aikaan toteutettua metsänhoitoa.

Hallitusohjelmassa todetaan, että puun käytössä pyritään mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen. Puurakentamista lisätään kannustimin sekä purkamalla siihen liittyvää sääntelyä. TKI-rahoitusta kanavoidaan puurakentamiseen ja panostetaan alan koulutukseen. Metsiin ja metsätalouteen liittyvä koulutus ja tutkimus on keskeisessä asemassa koko biotalouden

kehityksen sekä laadukkaiden kansallisten tietovarantojen ylläpitämisen ja hyödyntämisen kannalta. Suomessa on maailman tarkin metsävaratieto ja kattavat metsävarojen inventointimenetelmät. Mitatun tiedon tarve kasvaa tulevaisuudessa muun muassa EU-lainsäädännön kautta, ja siksi onkin varmistettava laadukkaan metsävaratiedon keruu sekä menetelmien edelleen kehittäminen.

Laadukas metsävaratieto heijastuu myös kriteerit täyttävien vanhojen ja luonnontilaisten metsien suojeluun, mihin Suomi on hallitusohjelmassa sitoutunut. Vanhojen metsien suojelu ja kartoitukset tulevat vaikuttamaan myös yksityisiin metsänomistajiin, ja onkin tärkeää, että tähän kartoitustyöhön varataan riittävä rahoitus. Valiokunta korostaa yleisesti, että talousmetsät ovat luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeässä asemassa. Suojeltuja metsiä on Suomessa kaikkiaan 2,94 miljoonaa hehtaaria, eli 13 prosenttia Suomen metsistä on suojeltuja. Kokonaan metsätalouskäytön ulkopuolelle on jätetty 2,27 miljoonaa hehtaaria eli 10 prosenttia metsäpinta-alasta. Euroopan metsät -raportin mukaan tiukimmin suojeltujen metsien pinta-ala on koko Euroopassa yhteensä 3,7 miljoonaa hehtaaria, josta noin puolet (1,9 miljoonaa hehtaaria) sijaitsee Suomessa.

Luonnonvaratalouden alalla Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma Metso ja ennallistamiseen keskittyvä Helmi-elinympäristöohjelma ovat tällä hetkellä Suomen merkittävimpiä luonnon monimuotoisuuden tilan parantamiseen tähtääviä ohjelmia. Helmi-ohjelman päätavoitteena on vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa muun muassa suojelemalla ja ennallistamalla soita, kunnostamalla ja hoitamalla lintuvesiä, perinnebiotooppeja ja metsäisiä elinympäristöjä sekä kunnostamalla pienvesi- ja rantaluontoa. Osana Helmi-ohjelman toteuttamista on osoitettu hankerahoituksena lisärahoitusta myös haitallisten pienpetojen pyyntiin sekä kala- ja elinympäristöjen kunnostukseen ja hoitoon. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että vapaaehtoisten monimuotoisuusohjelmien (Nousu-, Metso- ja Helmi-ohjelmat) rahoituksen lisäystä on jatkettu yhteensä 6 miljoonalla eurolla vuosittain.

Kalatalous osana Suomen huoltovarmuutta

Edellä on jo käsitelty Suomen elintarvikesektorin alijäämäistä kauppatasetta. Runsaista kalavaroista huolimatta myös kalatuotteiden kauppatase on Suomessa vahvasti alijäämäinen. Kaikkien kalatuotteiden tuonnin arvo ilman lohen kauttakulkuvientiä vuonna 2023 oli 372 miljoonaa euroa. Suomeen tuotiin Norjasta kokonaista lohta 288 miljoonan euron arvosta, josta osa vietiin tuoreena edelleen Eurooppaan. Viennin arvo ilman lohen kauttakulkuvientiä oli puolestaan 79 miljoonaa euroa. Maa- ja metsätalousvaliokunta katsoo, että kotimaisen kalan edistämisohjelman ja vesiviljelystrategian toimeenpanon jatkaminen on tärkeää. Ammattikalastuksen toimintaedellytyksiä tulee osana kotimaista huoltovarmuutta edelleen pyrkiä parantamaan, kuten hallitusohjelmassa todetaan. Lisäksi kotimaisen kalan kulutusta, saatavuutta ja vientiä voidaan lisätä myös parantamalla vesiviljelyalan toimintaedellytyksiä, missä kalankasvatukseen liittyvän luvituksen ja sääntelyn keventäminen on keskeistä.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelman vaikutukset

Hallitus toteuttaa valtionhallinnon tuottavuusohjelman, jolla tavoitellaan yhteensä noin 390 miljoonan euron säästöä vuodesta 2027 alkaen. Hallitusohjelmassa päätettiin noin 240 miljoonan euron toimintamenosäästöstä. Lisäksi hallitus päätti kevään 2024 kehysriihen yhteydessä vähentää toimintamenoja vuosittain noin 150 miljoonalla eurolla sekä aikaistaa aiemmin sovittua säästöä 50 miljoonalla eurolla jo vuodelle 2025. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan osuus valtionhallinnon tuottavuusohjelmasta on yhteensä 26,5 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lukien.

Tuottavuusohjelman säästöjen osalta on noussut esiin huoli siitä, miten säästöt vaikuttavat hallinnon asiakkaisiin eli erityisesti tuottajien ja alan yritysten asemaan. Lähtökohtana on, että viranomaiset tehostavat vastuullisesti toimintaansa, priorisoivat tehtäviään ja etsivät säästökohteita osana normaalitoimintaa. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että tuottavuusohjelma on toteutettava siten, että se ei johda maataloustukien hallinnon heikennyksiin tai maksatusten viivästymiseen. Valiokunta katsoo, että esimerkiksi valvonnan kustannustehokkuutta on mahdollista kehittää siten, etteivät valvonnan laatu tai elintarviketurvallisuus heikkene. Hallitusohjelman mukaan esimerkiksi päällekkäistä valvontaa maatiloilla ja elintarviketeollisuudessa vähennetään.

Ruokaviraston toimintamenoihin on osoitettu toiminnan vahvistamiseen yhteensä 15 miljoonaa euroa vuosille 2024—2027. Vastaavasti virastolle on osoitettu kehyksiin vuosille 2025—2027 yhteensä 5,6 miljoonan euron leikkaus. Ruokavirastossa ovat tietojärjestelmien kehittämisen myötä erityisesti tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen kulut kasvaneet merkittävästi, mikä aiheuttaa erittäin suuren haasteen Ruokaviraston talouden tasapainottamiselle. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudella ohjelmakaudella toteutuu erittäin suuria hallinnon prosesseihin ja teknologiaan kohdistuvia uudistuksia, ja uuden ohjelmakauden toimeenpano nojaa vahvasti digitalisaation lisäämiseen ja hyödyntämiseen. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että Ruokaviraston tietojärjestelmiin liittyvien kulujen kehitystä seurataan ja kulujen kasvun taittamiseen pyritään löytämään keinoja.

Lopuksi

Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy hallinnonalakohtaisia valtionavustussäästöjä, joista maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle kohdistuu yhteensä 13,7 miljoonan euron säästö. Valtionavustussäästöjen osalta kohdennukset momenteille sisällytetään myöhempiin budjettiprosesseihin. Maa- ja metsätalousvaliokunta nostaa lopuksi vielä esiin valtionavustussäästöjen mahdolliset vaikutukset hevostalouden toimintaedellytyksiin. Hevostalouden rahoituksessa on tapahtunut viime vuosina merkittäviä muutoksia, ja rahoitusta kehitetään edelleen. Vuoteen 2017 asti hevosala rahoitti itse itsensä kokonaisuudessaan oman peliyhtiön kautta, mutta peliyhtiöiden yhdistyttyä Veikkauksen alle alan rahoitus siirtyi riippuvaiseksi valtionavustuksista parlamentaariseen yhteisymmärryspöytäkirjaan perustuen. Nyt alalla on esitetty hevospelaamisen siirtämistä lisenssijärjestelmään. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että hallitusohjelman mukaan hevostalouden toimintaedellytykset varmistetaan, ja suomenhevosen asema kansallisrotuna turvataan. Tämä edellyttää valtionavustuksiin tehtävien muutosten toteuttamista hallitusti ja suunnitelmallisesti.

Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 22.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenna Simula ps
varapuheenjohtaja Anne Kalmari kesk (osittain)
jäsen Markku Eestilä kok (osittain)
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Teemu Kinnari kok
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Paula Werning sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk (osittain)
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Suomi on sitoutunut pysäyttämään luontokadon vuoteen 2030 mennessä ja saavuttamaan hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä. Vuodet 2025—2028 ovat näiden tavoitteiden saavuttamisessa äärimmäisen kriittisiä. Luontokatoa on yritetty pysäyttää vuoteen 2010 mennessä ja sitten vuoteen 2020 mennessä. Molemmissa tavoitteissa on epäonnistuttu. Suomen päästöt ovat laskeneet, mutta vauhti on hidastunut ja nyt viimeisimmäksi esimerkiksi liikenteen päästöt ovat vaarassa kasvaa Orpon hallituksen toimien seurauksena. Mikäli vuosien 2025—2028 aikana ei saada aikaan politiikkatoimia, jotka ovat linjassa luonto- ja ilmastotavoitteiden kanssa, kyseisiä tavoitteita ei voida saavuttaa.

Petteri Orpon hallituksen ehdotus julkisen talouden suunnitelmaksi 2025—2028 on täysin riittämätön kestävän maa- ja metsätalouden näkökulmasta. Ilman merkittäviä lisätoimia hallituksen politiikkaan ei tule riittämään luontokadon ja ilmastokriisin torjumiseen.

Maa- ja metsätalous ovat avainasemassa ekologisesti kestävän tulevaisuuden kannalta. Hiilinielujen kasvattaminen on ehdoton edellytys vuoden 2035 ilmastotavoitteen näkökulmasta. Luonnon monimuotoisuuden hupenemisen keskeisiä syitä ovat metsien käyttö, maan raivaaminen ihmisen käyttöön sekä esimerkiksi maatalouden vesistökuormitus.

Yksi keskeisistä kysymyksistä, joihin esitetty julkisen talouden suunnitelma ei pysty vastaamaan on turvemaiden päästöt. Turvemaiden kasvavat päästöt vaarantavat vakavasti Suomen ilmastotavoitteet, ja maaperän hiilinielujen kasvattamista tarvitaan kipeästi. Julkisen talouden suunnitelmassa ei kuitenkaan ole varauduttu minkäänlaisilla lisäpanostuksilla tai toimenpiteillä turvemaiden päästöjen hallintaan.

Turvepeltojen päästöt ovat myös keskeinen tekijä siinä, miksi maatalouden päästöt eivät ole laskeneet. Siksi on erityisen valitettavaa, että hallitus on päättänyt heikentää kaikkein kustannustehokkaimpia päästövähennyskeinoja ja lakkauttanut esimerkiksi kosteikkoviljejyn tuet. Turvepeltojen vettämis- tai säätösalaojituskustannukset ovat 10–30 eur/t CO2 ekv, mikä on alhainen hinta verrattuna oikeastaan mihin tahansa muuhun päästövähennyskeinoon ja on myös paljon alempi verrattuna päästökaupan keskihintoihin, jotka ovat paikoin olleet jopa 100 euroa / t CO2 ekv. Kaikkein kustannustehokkaimmat päästövähennyskeinot kannattaa hyödyntää, sillä niillä on myös merkittäviä hyötyjä vesistöjen hyvinvoinnin ja muun luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta.

Ongelmallista julkisen talouden suunnitelmassa on, että myöskään metsien hiilinielujen vahvistamiseen ei osoiteta minkäänlaista lisärahoitusta. Kaiken kaikkiaan viimeisimpien tietojen mukaan maankäyttösektori on kokonaisuutena ollut päästölähde myös vuonna 2022, jolloin kokonaispäästöt maankäyttösektorilla olivat nettona 4,5 mt / CO2-ekv. Suomi on EU:n LULUCF-asetuksen puitteissa sitoutunut siihen, että maankäyttösektorin hiilinielun taso on 17 mt / CO2-ekv. Tämän tason alittamisessa on myös todella merkittäviä taloudellisia riskejä. Todellista riskien tasoa on vaikea arvioida, sillä kompensaationa muilta mailta ostettavien

hiiliyksiköiden hinta ei ole tällä hetkellä tiedossa. Suomen ympäristökeskuksen arvioiden mukaan taso liikkuu pienimilläänkin miljardiluokassa. Se, että julkisen talouden suunnitelma ei yritä varautua näin suuriin riskeihin, on todella vastuutonta talouspolitiikkaa.

Metsien käyttö ja liian korkeat hakkuumäärät ovat yksi keskeinen tekijä hiilinielun laskun takana. Tähän voitaisiin reagoida esimerkiksi laskemalla Metsähallitus Metsätalous Oy:n tuottotavoitetta ja maltillistamalla hakkuita sitä kautta. Tällaisia toimenpiteitä ei julkisen talouden suunnitelmassa ole.

Turvemaiden, myös suometsien, päästöjä voitaisiin tukea myös ennallistamalla ja purkamalla ojituksia. Tähänkään ei osoiteta lisäpanostuksia, mutta sen sijaan hallitus on heikentänyt ennallistamista mm. heikentämällä Helmi-ohjelman toteutukseen varattua rahoitusta. Suometsien osalta erittäin tärkeä askel olisi uudistaa metsätalouden tukia siten, että ne tukisivat tärkeitä ilmasto- ja luontotavoitteita. Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan metsien hiilinielua voitaisiin vahvistaa jopa miljoonalla tonnilla hiilidioksidiekvivalenttia, mikäli suometsien kunnostusojituksia ja avohakkuita suometsissä vältettäisiin.

Metsien ja metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta välttämättömän tärkeää olisi kohdentaa hakkuut vain alueille, joilla ei ole luonnon kannalta erityisen arvokasta metsää. Etenkin Etelä-Suomessa arvokkaat metsät ovat harvassa, ja ne kaikki täytyisi saada suojeluun. Tässä yksi keskeinen väline on Metso-ohjelma, jonka puitteissa valtio rahoittaa yksityismaiden metsien suojelua. Luonnon monimuotoisuuden turvaamisen kannalta Metso-ohjelmaan tarvittaisiin väistämättä lisää rahaa. Tällaista ei kuitenkaan julkisen talouden suunitelmassa osoiteta. Vallassa ollessaan Petteri Orpon hallitus on jopa hieman vähentänyt Metso-ohjelman rahoitusta.

Metsien käytön merkittävien ilmasto- ja luontovaikutusten minimoimisen täytyisi toteutua myös yritystukien kautta. Suomen ympäristökeskuksen mukaan luonnolle ja ilmastolle haitallisin tuki on puupolttoaineiden verottomuus. Taloudellisten ohjauskeinojen osalta yksi toimiva keino vähentää metsien käytön ympäristövaikutuksia olisi maankäytön muutosmaksun ottaminen käyttöön. Hallitukselle on jo esitelty maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteisen työryhmän ehdotus maankäytön muutosmaksusta. Maankäytön muutosmaksulla luotaisiin insentiivejä vähentää raivausta ihmistoiminnan käyttöön ja samalla voitaisiin vahvistaa valtiontaloutta.

Kestävän metsäpolitiikan ja metsien osalta tärkeässä asemassa on myös puutuotteiden jalostusarvon nostaminen. Tässä yksi toimiva keino on puurakentamisen lisääminen. Puurakentamisessa metsien sitoma hiili säilyy varastoituna pitkään eikä vapaudu uudestaan ilmakehään, kuten lyhyen elinkaaren tuotteissa. Petteri Orpon hallitus onkin todennut tavoitteekseen jalostusarvon nostamisen ja myös puurakentamisen vauhdittamisen kannustimilla. Julkisen talouden suunnitelmassa mitään tällaisia kannustimia ei ole.

Maatalouden päästövähennysten kannalta erittäin ongelmallista on, että julkisen talouden suunnitelmassa ei osoiteta minkäänlaisia panostuksia kasvipohjaisen ruoan lisäämiseen. Maatalouden päästöjen osalta eläintuotannon osuus on kiistattoman suuri. Siksi kasvipohjaisen ruoan lisääminen on yksi tehokkaimpia keinoja maatalouden päästöjen laskemiseen.

Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp
Eriävä mielipide 1

Kasvipohjaisen ruoan lisäämisellä on myös ilmeisiä kansanterveydellisiä vaikutuksia, joilla etenkin pidemmällä aikavälillä on suotuisia vaikutuksia myös valtiontalouteen.

Kasvipohjaisen ruoan edistämisessä tarvittaisiin selkeä suunnitelma ja resurssit. Tällaiseen moni verrokkimaa on jo ryhtynyt, jolloin Suomi on vaarassa jäädä matkasta. Tärkeää olisi taata riittävät TKI-investoinnit kasvipohjaisen ruoan edistämisen tueksi. Julkisen rahan hyödyt ovat selkeät, sillä julkinen tuki TKI-toimintaan luo edellytyksiä yritysten omalle innovaatiotoiminnalle. Yksi keino kasvipohjaisen ruoan edistämiseen on myös sen hyvien ympäristövaikutusten huomioiminen esimerkiksi verotuksessa, jolloin ympäristölle haitallisia tuotteita verotettaisiin kovemmin ja ympäristölle parempia tuotteita kevyemmin. Kasvipohjaisen ruoan kysyntää voitaisiin parantaa myös ohjaamalla julkisia hankintoja entistä voimakkaammin ympäristölle vähemmän haitallisiin tuotteisiin.

Kasvipohjainen ruoka on myös tärkeä osa kestävää huoltovarmuutta. Suomalainen maatalous on erittäin riippuvaista ulkomaisista tuotantopanoksista, myös lannoitteista. Mahdollistamalla typensitojakasvien monipuolinen viljely voidaan tätä riippuvuutta vähentää ja parantaa näin maatalouden huoltovarmuutta. Lannoitteiden hintavaihtelu aiheuttaa ongelmia myös viljelijöiden ja maatalouden kannattavuuden näkökulmasta. Vähentämällä lannoitteiden tarvetta parannetaan yksittäisten viljelijöiden mahdollisuuksia sietää erilaisia häiriötilanteita.

Samoin kuin kasvipohjainen ruoka, myös luomutuotanto on keino lisätä riippumattomuutta ulkomaisista tuotantopanoksista, lannoitteiden lisäksi myös esimerkiksi torjunta-aineista. Luomutuotannon tila Suomessa on heikentynyt viime vuosina ja siksi sen edellytykset olisi huomioitava paremmin maatalouden tukijärjestelmässä.

Eläintuotannon osalta julkisen talouden suunnitelman valitettava puute on turkistarhauksen hallitun alasajon puuttuminen. Pelkästään vuoden 2024 osalta turkistarhaukselle on jouduttu toistaiseksi myöntämään tukia yli 40 miljoonaa euroa. Alalla tuotot ovat jyrkässä laskussa, eivätkä esimerkiksi pankit myönnä monin paikoin turkisalalle enää lainoja. Monivuotinen ohjelma turkistarhauksen hallitun alasajon toteuttamiseksi tukisi sekä eläinten että alalla toimivien hyvinvointia. Tähän olisi osoitettava rahat julkisen talouden suunnitelmassa.

Maatalouden ympäristövaikutuksista yksi merkittävimmistä on sen aiheuttama ravinteiden hajakuormitus vesistöihin. Siksi vesiensuojelun rahoitusta tarvittaisiin lisää. Julkisen talouden suunnitelmassa panostetaan erityisesti Saaristomeren tilaan. Tämä on hyvä, mutta myös muut vesistöalueet kaipaavat suojelua.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp
Eriävä mielipide 1

Helsingissä 22.5.2024

Tiina Elo vihr

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Maa- ja metsätalousministeriön pääluokan määrärahat ovat kehyskaudella keskimäärin 2,6 miljardia. euroa vuosittain. Määrärahoista maaseudun kehittämisen osuus kehyskauden lopussa on 16 prosenttia, maa- ja elintarviketalouden osuus 70 prosenttia, luonnonvaratalouden 7 prosenttia ja muiden pääluokan lukujen osuus 7 prosenttia. Pääosa eli noin 90 prosenttia maaseudun kehittämisen sekä maa- ja elintarviketalouden määrärahoista liittyy vuoden 2023 alusta käyttöön otettuun Suomen CAP-suunnitelman 2023—2027 toimeenpanoon.

Maaseudun kehittämisen määrärahoilla rahoitettavien toimenpiteiden tavoitteena on maaseutualueiden potentiaalin hyödyntäminen sekä elinvoimaisuuden lisääminen kestävällä tavalla. Talouspaineiden keskellä hallituksen tulisi keskittyä etsimään ja luomaan kasvun edellytyksiä ja huolehtia maan turvallisuudesta ja huoltovarmuudesta. Maaseudun kehittämisen tavoitteita tuetaan muun muassa maaseudun yritystukien, tutkimus- ja kehittämishankkeiden sekä maaseudun neuvonnan avulla. Myös näitä kohteita on kyettävä arvioimaan kriittisesti ja kasvun ja vaikuttavuuden näkökulmasta niin, että turvataan maaseudun elinvoima ja ruokahuolto. Maaseudun kehittämisen määrärahataso kehyskaudella on keskimäärin 465 miljoonaa euroa vuodessa.

Maataloustukijärjestelmää on pystyttävä uudistamaan ja tehostamaan. Hallitukselta puuttuu tähän keinot ja tahtotila. Huoli maatalouden kannattavuudesta on yhteinen. Huoltovarmuus tulee turvata kaikissa oloissa, mutta sen pohjana tulee olla markkinaehtoinen, tukiriippuvuudesta irtaantunut ja kannattava kotimainen maa- ja elintarviketuotanto. Tuontiin perustuvista tuotannon panoksista on päästävä eroon ja esimerkiksi kotimaista lannoitetuotantoa kehitettävä.

SDP on huolissaan maatalouden kannattavuudesta ja huoltovarmuudesta ja perää hallitukselta toimia parlamentaarisen työryhmän esitysten eteenpäin viemiseksi. Kohta vuosi on kulunut hallituskautta, ja esitykset ovat jumiutuneet ministeriön koneistoon.

Myös maatalouden tukijärjestelmää on pysyttävä arvioimaan tehokkuuden ja oikeudenmukaisen kohdentumisen näkökulmasta. Kun koko yhteiskunnalta vaaditaan tehokkuutta ja määrärahoja pienennetään kaikkialla, myös maataloustukien kohdentuminen oikeasti ruokaa tuottaville tiloille varmistettava.

Luonnonvarakeskuksen mukaan vuonna 2020 maksettiin 60 miljoonaa euroa pinta-alaperusteisia tukia maatiloille, joilla ei ole ollut tuloja maataloustuotteista tai peltojen vuokrauksesta. Luonnonvarakeskus ehdottaa, että pisteyttämällä pellot sadontuotannon mukaan maataloustuet voitaisiin ohjata täysimääräisesti ruokaa tuottaville pelloille. Tukimenetelmien tarkalla kohdistamisella edistettäisiin paitsi verorahojen oikeudenmukaisempaa käyttöä myös aktiivista ruoantuotantoa sekä maatalouden ilmasto- ja ympäristöviisautta.

Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp
Eriävä mielipide 2

Elintarviketeollisuus ja osaava työvoima

Hallituksen poukkoileva politiikka on luonut epävarmuutta suomalaiselle elintarvikealalle. Toimintaympäristön vakaus on tärkeää, jotta yritykset uskaltavat investoida. Veromuutokset, leikkaukset koulutukseen ja poukkoileva politiikka esimerkiksi jakeluvelvoitteen osalta luo epävarmuutta investointiympäristöön. Elintarvikeviennin pitkäjänteiseen edistämisen ja pysyviin resursseihin tarvittaisiin yhteinen tahtotila.

Osaavan työvoiman saatavuus on edelleen keskeinen kasvun este elintarvikealan yrityksille. Ammatillisen koulutuksen 100 miljoonan euron leikkaus aikuisten osalta voi heikentää osaavan työvoiman saatavuutta ruoka-alalla. Elintarviketeollisuuden korkeakoulualoituspaikkojen rahoituksen jatkuvuus on turvattava.

Esimerkiksi viherala kärsii niin ikään hallituksen heikennyksistä aikuiskoulutukseen ja alanvaihtoon. Alan ammatillisiin peruskoulutuksiin hakeutuvista noin 1000–1200 opiskelijasta vain alle 10 prosenttia on yhteishaun kautta hakeutuvia nuoria. Suurin osa hakijoista on aikuisia alanvaihtajia. Ala on huolissaan osaavan työvoiman saamisesta jatkossa, kun mahdollisuuksia vaihtaa alaa aikuisena on hallituksen toimesta heikennetty radikaalisti aikuiskoulutustuen lakkauttamisen myötä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella katsomme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 22.5.2024

Piritta Rantanen sd
Timo Suhonen sd
Paula Werning sd

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Keskustan eduskuntaryhmä näkee, että hallitusohjelmassa on maa- ja metsätalouden sekä kala- ja riistatalouden osalta monia hyviä kirjauksia. Keskusta pitää hyvänä, että maatalouden merkitys osana huoltovarmuutta ja yhteiskunnan strategista ydintä on kirjausten perusteella tunnistettu. Valitettavasti valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025—2028 ei osoita riittävää rahoitusta tai keinoja useimpien hallitusohjelman hyvien asioiden toteuttamiseen.

Vaikka maa- ja metsätalouden sektorillekin kohdistetaan suunnitelmakauden aikana merkittäviä leikkauksia, on leikkaukset pääosin onnistuttu kohdentamaan muualle kuin ruokaa tuottavaan maatalouteen. Samalla keskusta on kuitenkin huolestunut siitä, että poikkeuksellisen suuret leikkaukset Ruokaviraston toimintamenoista voivat vaarantaa ydintehtävien toteuttamisen ja aiheuttaa esimerkiksi maatalouden tukien maksuaikataulujen viivästymisen. Viljelijöiden oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että tukimaksatukset toteutetaan nopeimmalla mahdollisella aikataululla.

Keskusta muistuttaa, että maatalouden kannattavuustilanne on edelleen erittäin heikko. Tämän vuoksi keskusta ei hyväksy leikkauksia maa- ja metsätalouteen. Maatalouden ja maaseudun ahdingon helpottamisen sijaan hallituksen julkisen talouden suunnitelmassa esitetään esimerkiksi 137,5 miljoonan euron leikkauksia maaseudun kehittämisvaroihin. Vaikka hallitus on löytänyt leikkauksia korvaavat varat vuosilta 2021—2022 säätyneistä maatalouden tukivaroista, on edelleen perustellumpaa jättää leikkaus kokonaisuudessaan tekemättä ja säilyttää edellisiltä vuosilta säästyneet varat ruoantuotannon tukemisessa.

Pelkästään nykytilan turvaaminen ei myöskään missään tapauksessa riitä kotimaisen ruuantuotannon säilymiseen pitkällä aikavälillä. Keskusta huomauttaa, että hallitusohjelmaan kirjatut tavoitteet sektorin kasvusta ovat huomattavasti julkisen talouden suunnitelmaan kirjattuja kunnianhimoisempia.

Koko suomalainen ruokaketju tarvitsee vahvempia kasvunäkymiä. Keskusta on erityisen huolestunut hallituksen kokonaisuudessaan vaatimattomista panostuksista elintarvikevientiin. Maa- ja elintarvike- sekä biotaloussektorin huoltovarmuuteen ja viennin edistämiseen kohdennetaan 10 miljoonaa euroa vuodessa vuodesta 2025 lukien. Se on oikeansuuntainen, mutta riittämätön ja liian moniin kohteisiin hajautettu panostus. Keskusta ehdottaa, että maa- ja metsätalousministeriön johdolla otettaisiin entistä vahvempi rooli- ja vastuu elintarvikeviennistä, etenkin viennin koordinoinnista elintarvikealan toimijoiden kesken. Ilman vientitoiminnan uudelleenorganisointia ja tehostamista ei hallitusohjelmassa asetettuun viennin kaksinkertaistamiseen tulla pääsemään. Lisäksi keskusta ehdottaa, että myös maamme lähetystöt ja konsulaatit ulkomailla pitää valjastaa vientitoimiin, kuten on menestyksekkäästi toimittu esimerkiksi Irlannissa ja Tanskassa.

Valiokunnan lausunto MmVL 7/2024 vp
Eriävä mielipide 3

Keskusta katsoo, että suurriistan kannanhoidollisen metsästyksen jatkumiselle tulee löytää pikimmiten ratkaisu. Tämä vähentää myös valtiontalouden kustannuksia petokorvausten pienentymisen sekä erilaisten susihankkeiden vähentyneen tarpeen myötä. Mikäli metsästäjät luopuvat suurriistan virka-aputehtävistä kannanhoidollisen metsästyksen loputtua, tästä koituu valtiontaloudelle huomattavia seurauksia ja vakavaa haittaa yleiselle turvallisuudelle.

Keskusta katsoo, että julkisen talouden tulopuolta on korkean puunhinnan nousun ja merituulivoiman myötä mahdollista vahvistaa reilulla 20 miljoonalla eurolla lisäämällä Metsähallituksen tuloutuksia. Näiden toimien myötä kyetään osaltaan vähentämään sektorille kohdistuvia leikkauksia.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 22.5.2024

Anne Kalmari kesk
Eerikki Viljanen kesk